

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ-ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΠΟΠΤΗΣ: Καθηγητής ΕΥΑΝΘΗΣ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΜΕΤΑΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

*Η ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΕΩΣ ΤΗΝ
ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ,
Οκτώβριος 1944 – Σεπτέμβριος 1946*

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Α. ΚΑΤΣΙΚΩΣΤΑΣ

A.M. 200514

Εισαγωγικά

Λίγες μόλις ημέρες πριν την είσοδο των Γερμανών στην Αθήνα, η διαφυγή του Βασιλιά και της κυβέρνησης από τη χώρα συνοδεύτηκε με την απόφαση συγκρότησης Ενόπλων Δυνάμεων στη Μέση Ανατολή. Επιλέγοντας ως βάση την Αίγυπτο, η απόπειρα συνδέθηκε από το ξεκίνημά της με τις προπολεμικές πολιτικές και συντεχνιακές αντεγκλήσεις, όπως και με τη διαμάχη για το πολιτειακό ζήτημα. Αρχικά, η αντιπαλότητα των μοναρχικών με τους βενιζελικούς (των εν ενεργεία με τα απότακτα στελέχη, αντίστοιχα) και στη συνέχεια του αστικού χώρου με την Αριστερά, αφενός δεν επέτρεψε την ουσιαστική συνεισφορά στη συμμαχική προσπάθεια, αφετέρου δε αποτέλεσε την πρώτη κατά σειρά παράμετρο που επηρέασε τη μεταπολεμική αναδιοργάνωση του Στρατού.

Καθοριστική σημασία για την ανασύσταση του Στρατού μετά την απελευθέρωση ήταν η στάση των αξιωματικών την περίοδο της Κατοχής. Το αρραγές Σώμα των εν ενεργεία στελεχών και η ομόθυμη στάση της πλειονότητας των αποτάκτων κατά την εξάμηνη αντίσταση στους δύο εισβολείς, σταδιακά κατατμήθηκε. Το δε άνωσμο της διάσπασης εκτάθηκε από το άκρο της συμμετοχής στον κατοχικό διοικητικό μηχανισμό έως την αντίπερα όχθη, την ένταξη στο ΕΑΜ/ΕΛΑΣ. Τις ενδιάμεσες κατηγορίες συγκρότησαν όσοι ίδρυσαν οργανώσεις δολιοφθορών και πληροφοριών, διέφυγαν στη Μέση Ανατολή, εντάχθηκαν στον ΕΔΕΣ και την ΕΚΚΑ, παρέμειναν αδρανείς ή, τέλος, ακολούθησαν άλλους βιοποριστικούς δρόμους. Η επιλογή των παραπάνω μορφών δράσης δεν απηχεί σε πολιτικού περιεχομένου ιδεολογικές μεταλλαγές, αλλά για αποφάσεις που λήφθηκαν από τους στρατιωτικούς σε πρωτόγνωρες όσο και αντίξοες συνθήκες, χωρίς την ύπαρξη τόσο κεντρικής εξουσίας όσο και επιτελικού οργάνου.

Την τρίτη παράμετρο προσδιόρισαν οι συνθήκες που παγιώθηκαν από τον πολιτικό ρόλο των αντιστασιακών οργανώσεων, τις απόπειρες της κατοχικής κυβέρνησης Ράλλη να επηρεάσει τις εσωτερικές εξελίξεις με τη συγκρότηση των ταγμάτων Ασφαλείας και τη βρετανική εμπλοκή στα στρατιωτικά και πολιτικά δρώμενα στην Ελλάδα και τη Μέση Ανατολή.

Το ερευνητικό πλαίσιο

Η αμέσως προηγηθείσα ερευνητική προσπάθεια είχε ολοκληρωθεί με την υπόσχεση «συνεχίζεται», καθώς την παρουσίαση της οργάνωσης και των πεπραγμένων του

«εξόριστου» έπρεπε να ακολουθήσει ανάλογη μελέτη με αντικείμενο τη συγκρότηση του Εθνικού Στρατού μετά την απελευθέρωση. Επρόκειτο για τη «λυδία λίθο» στην αντιπαράθεση μεταξύ του αστικού πολιτικού χώρου και της Αριστεράς, μιας και όποιος κατόρθωνε να ελέγξει τον αναδιοργανωνόμενο Στρατό αποκτούσε σημαντικό προβάδισμα για την τελική επικράτηση.

Η διάρκεια της μεταδιδακτορικής έρευνας εκτείνεται στην τριετία 2013-2016 υπό την εποπτεία του καθηγητή κ. Ευάνθη Χατζηβασιλείου. Με αρχικούς άξονες τις παραμέτρους που αναφέρθηκαν εισαγωγικά, ερευνήθηκαν, σχεδόν αποκλειστικά, μέσα από αδημοσίευτες πηγές, οι πρώτες μεταπολεμικές απόπειρες συγκρότησης πυρήνων εθνικού Στρατού με την ίδρυση των Ταγμάτων Εθνοφυλακής, η επίδραση στην αναδιοργάνωση από την καταστροφή της εθνικής συναίνεσης τον Δεκέμβριο του 1944, η σταδιακή αντικατάσταση έκτοτε των ταγμάτων Εθνοφυλακής με Μονάδες τακτικού Στρατού και η βρετανική συμβολή στη συγκρότησή του. Πρέπει να τονιστεί, ότι παρά τον ενεργό ρόλο του ξένου παράγοντα, η εμπλοκή του προσεγγίστηκε υπό το πρίσμα της βασικής ευθύνης από την ελληνική πλευρά, αφού η πατρωνία που επιδίωξε ο αστικός χώρος όσο και η βοήθεια που επιζήτησε ή δεν αρνήθηκε η Αριστερά, διευκόλυνε την αμετροεπή ανάμιξή του.

Η έρευνα ολοκληρώνεται το φθινόπωρο του 1946, όταν ξεκινά η εμφύλια διαμάχη και λίγο πριν η Γηραιά Αλβιόνα, εξουθενωμένη οικονομικά από την εξαετή πολεμική προσπάθεια, παραδώσει τη σκυτάλη της πρωτοκαθεδρίας στην Ελλάδα στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ιδιαίτερα για τον ανασυγκροτούμενο Στρατό, η εξέλιξη αυτή αποτελεί ορόσημο, καθώς η αντικατάσταση του βρετανικού από το αμερικανικό στρατιωτικό δόγμα και οι επακόλουθες αλλαγές στη δομή, την οργάνωση και τα οπτικά συστήματα, αναπροσδιόρισαν την αποστολή, τις επιχειρησιακές δυνατότητες, ακόμη και τις ιδεοληψίες των στελεχών σχετικά με τη θεσμική τους αποστολή.

Η μελέτη ακολουθεί θεματικά και χρονικά τη διδακτορική μου διατριβή με θέμα «Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941-1944. Οργάνωση, συγκρότηση, πολεμικές αποστολές και κινήματα στη Μέση Ανατολή», η οποία υποστηρίχθηκε με επιτυχία τον Οκτώβριο του 2011. Εντάσσεται δε και αυτή στο πλαίσιο του γενικότερου ενδιαφέροντος για τη διερεύνηση της σχέσης του Στρατού με την πολιτική και κατ' επέκταση με την κοινωνία τον 20^ο αιώνα. Τα αδημοσίευτα και πάνω απ' όλα αδιερεύνητα σε μεγάλο βαθμό Αρχεία της Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, αποτέλεσαν το κύριο ερευνητικό πεδίο, το οποίο επεκτάθηκε με την επίσκεψή μου στα αρχεία του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών (Foreign Office) και του Υπουργείου Πολέμου

(War Office), όπως και στα σχετικά ιδιωτικά αρχεία και συλλογές που καταγράφονται λεπτομερώς στο τέλος του κειμένου.

Πριν την απελευθέρωση

Η κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου βρήκε τους Έλληνες αξιωματικούς, χωρισμένους σε δύο μεγάλες παρατάξεις. Στη μία ανήκαν όσοι διατήρησαν τις θέσεις τους στο στράτευμα την περίοδο της δικτατορίας, φιλομοναρχικοί στη συντριπτική τους πλειονότητα, όχι απαραίτητα και φιλομεταξικοί και στην άλλη, οι αποταχθέντες των βενιζελικών κινημάτων του 1933 και του 1935, δημοκρατικών πεποιθήσεων στο σύνολό τους, όχι κατ' ανάγκη και αντιβασιλικοί. Παρ' όλο που οι απολύσεις στις Δημόσιες Υπηρεσίες, τα Σώματα Ασφαλείας και τις Ένοπλες Δυνάμεις, είχαν εκδιώξει από τον κρατικό μηχανισμό τα δημοκρατικά στοιχεία, εν τούτοις δεν είχε επιτευχθεί και η εξάλειψη κάθε διεκδίκησής τους. Ιδιαίτερα στις Ένοπλες Δυνάμεις, η ανταπόκριση όσων αποτάκτων η κυβέρνηση ανακάλεσε ως εφέδρους και η αυθόρμητη προσέλευση άλλων με την κήρυξη της επιστράτευσης -πολλοί εκ των οποίων ήταν εξόριστοι- απέδειξε ότι η ιταλική εισβολή απάλειψε, πρόσκαιρα, τα όρια της κομματικής ιδεολογίας. Εν ενεργεία και απότακτοι, ανακληθέντες και μη, επέδειξαν προσήλωση και αυταπάρνηση στο εθνικό καθήκον, με αποτέλεσμα την κατανίκηση ενός υπέρτερου αριθμητικά, πολλαπλάσια εξοπλισμένου, αρτιότερα εκπαιδευμένου και προπαρασκευασμένου Στρατού. Τη νικηφόρα πορεία του ελληνικού Στρατού στο βορειοηπειρωτικό μέτωπο, διαδέχθηκε η αποδιοργάνωση και η διάλυσή του λίγες ημέρες μετά τη γερμανική εισβολή. Υπό το βάρος των εξελίξεων, τα στελέχη, νοιώθοντας εγκαταλελειμμένα από την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία, χωρίστηκαν σε αυτούς που υποστήριζαν ή αποδέχθηκαν τον τερματισμό του πολέμου και σε όσους επέλεξαν να διαφύγουν στην Κρήτη και τη Μέση Ανατολή.

Η κατάληψη της χώρας αποδέσμευσε τις δυνάμεις που το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου είχε κατορθώσει να ελέγξει αποτελεσματικά. Το σώμα των Ελλήνων αξιωματικών έως το καλοκαίρι του 1943 είχε ριζοσπαστικοποιηθεί, γεγονός που επέφερε τη διάσπαση του συμπαγούς προπολεμικού διπόλου βενιζελικών-βασιλικών. Η νέα παράμετρος που άλλαξε τα δεδομένα ήταν η στάση των στελεχών την περίοδο της Κατοχής, αποσυνδεδεμένη ενίοτε από την κομματική τους τοποθέτηση. Αν και οι πολιτικές πεποιθήσεις καθόρισαν περισσότερο από τους άλλους παράγοντες τις επιλογές τους, εν τούτοις δεν αποτέλεσαν αδιαπέραστο όριο. Κατ' αρχήν, μια μερίδα

αξιωματικών υπηρέτησε στις κατοχικές κυβερνήσεις, είτε σε υψηλές θέσεις είτε ως στελέχη του κρατικού μηχανισμού, κυρίως στα Σώματα Ασφαλείας. Όλοι τους ανήκαν στη φιλομοναρχική μερίδα που είχε επικυριαρχήσει στο στράτευμα μετά το κίνημα του Μαρτίου 1935. Τον δεύτερο πόλο αποτέλεσαν όσοι εντάχθηκαν στο ΕΑΜ/ΕΛΑΣ, δημοκράτες οι περισσότεροι, απότακτοι των βενιζελικών κινήσεων. Την τρίτη κατηγορία συναποτελέσαν όσοι τα δύο πρώτα χρόνια της Κατοχής απείχαν από κάθε δραστηριότητα, οι οποίοι, αντιλαμβανόμενοι, από το καλοκαίρι του 1943, ότι η επικράτηση των Συμμάχων είχε προδιαγραφεί, έσπευσαν να επανέλθουν στο προσκήνιο, είτε στη Μέση Ανατολή είτε στο εσωτερικό, με την ίδρυση θνησιγενών αντιστασιακών οργανώσεων. Τον τέταρτο πόλο συγκρότησαν όσοι μετέβησαν εξ αρχής στη Μέση Ανατολή, όπου οι δημοκρατικοί υπερείχαν αριθμητικά. Έπειτα, από την αύξηση της προσέλευσης -και λόγω των συνεχών εκκλήσεων της εξόριστης κυβέρνησης προς τους αδρανούντες αξιωματικούς- χωρίστηκαν οριστικά σε αυτούς που υποστήριζαν την επιστροφή του Γεωργίου Β΄ και σε αυτούς που απαιτούσαν τη διενέργεια δημοψηφίσματος για τον προσδιορισμό της μεταπολεμικής μορφής του πολιτεύματος. Η πέμπτη κατηγορία περιελάμβανε όσους εντάχθηκαν στις μη κομμουνιστικές αντιστασιακές οργανώσεις, κυρίως στον Εθνικό Δημοκρατικό Ελληνικό Σύνδεσμο (ΕΔΕΣ) και την Εθνική και Κοινωνική Απελευθέρωση (ΕΚΚΑ). Μια ακόμη κατηγορία αποτέλεσαν όσοι συγκρότησαν ολιγομελείς οργανώσεις στις πόλεις, με σκοπό τη συλλογή πληροφοριών επ' ωφελεία των Συμμάχων και την εκτέλεση μικρής κλίμακας δολιοφθορών. Τέλος, υπήρξαν και αυτοί που εγκατέλειψαν οριστικά τη στρατιωτική τους ιδιότητα, ακολουθώντας άλλους βιοποριστικούς δρόμους.

Από το καλοκαίρι του 1943, η εδραιωμένη αντίληψη ότι το ΕΑΜ/ΕΛΑΣ εξελισσόταν σε ένα ευρύ λαϊκό κίνημα και σε συνδυασμό με τη διαφαινόμενη νίκη των Συμμάχων, τέθηκαν σε ενέργεια οι διαδικασίες ανασυσπείρωσης της κατατεταγμένης στρατιωτικής δομής. Η επιτυχία των κομμουνιστών να συγκροτήσουν μια πανεθνική αντιστασιακή οργάνωση τους κατέστησε τον έναν πολιτικό πόλο. Ο άλλος, ο αντικομμουνιστικός, συναπαρτίστηκε από τους υποστηρικτές του Βασιλιά και από τη μεγαλύτερη μερίδα των βενιζελικών φιλελευθέρων, αντιμοναρχικών και μη.

Η συγκρότηση της Κυβέρνησης του Βουνού και η ολοκληρωτική κυριαρχία του ΕΛΑΣ στην ύπαιθρο με εξαίρεση την Ήπειρο, κατέστησε τη θέση της εξόριστης κυβέρνησης εξαιρετικά επισφαλή. Στις 17 Μαΐου 1944, εκπρόσωποι των κομμάτων και των αντιστασιακών οργανώσεων συγκεντρώθηκαν στον Λίβανο, όπου τρεις ημέρες αργότερα κατέληξαν στην υπογραφή του Εθνικού Συμβολαίου. Ως προς τα στρα-

τιωτικά θέματα, συμφωνήθηκε η έναρξη της ανασυγκρότησης των Ενόπλων Δυνάμεων στη Μέση Ανατολή, η συνέχιση της αντιστασιακής δραστηριότητας στην Ελλάδα, η παύση της τρομοκρατίας και των εμφύλιων συγκρούσεων, η υπαγωγή όλων των αντάρτικων οργανώσεων στην εξουσία της κυβέρνησης με γενικό αρχηγό τον υποστράτηγο Αλέξανδρο Οθωναίο και η τιμωρία, ως κοινών εχθρών, των δωσίλογων. Οι ελπίδες, όμως, ότι η συμφωνία θα τερμάτιζε την τριετή αναρχία διαψεύστηκαν γρήγορα.

Το ΕΑΜ, υποστήριξε ότι δεν είχε καταδικασθεί με ενάργεια η δράση των Ταγμάτων Ασφαλείας και ότι οι εκκαθαρίσεις που είχαν ακολουθήσει τη στάση του Απριλίου στη Μέση Ανατολή ήταν μονόπλευρες. Στόχος τους, θεωρούσε πως ήταν, λόγω του αποκλειστικού καταλογισμού των ευθυνών για την ανταρσία στην Αριστερά, η απομόνωση των δημοκρατικών στοιχείων που είχαν κατατχθεί, επί της ουσίας εθελοντικά, στον εξόριστο Στρατό. Έτσι, αποκήρυξε τη Συμφωνία και ζήτησε από την κυβέρνηση να καταδικάσει με έμφαση τα Τάγματα Ασφαλείας, να μην επιτραπεί κατά την ανασυγκρότηση του Στρατού η συμμετοχή όσων είχαν συνεργαστεί με τους Γερμανούς και να τοποθετηθεί ένας κοινά αποδεκτός αρχιστράτηγος επικεφαλής του Στρατού. Η εξέλιξη του θέματος κατέδειξε με σαφήνεια ότι η εθνική συναίνεση θα διερχόταν «δια της στενής πύλης» και προϋπέθετε ότι το στρατιωτικό ζήτημα θα αποτελούσε κομβική παράμετρο για την άρση της δυσπιστίας μεταξύ των δύο πλευρών.

Ο νέος πρωθυπουργός, Γεώργιος Παπανδρέου, αρνήθηκε να δεχθεί τους όρους του ΕΑΜ και προχώρησε στην εφαρμογή του Εθνικού Συμβολαίου. Το έργο της ανασυγκρότησης του Στρατού ανατέθηκε στον υποστράτηγο Κωνσταντίνο Βεντήρη -εκ των αποτάκτων του 1935- ο οποίος ανέλαβε αρχηγός του Γενικού Επιτελείου, με υπαρχηγό τον συνταγματάρχη Ευάγγελο Λιώση. Η συγκρότηση μιας μικρής αλλά αξιόμαχης δύναμης, της 3^{ης} Ελληνικής Ορεινής Ταξιαρχίας (ΕΟΤ), μονολιθικής ως προς τον αντικομμουνισμό της, ήταν το αποτέλεσμα, τόσο της πρόθεσης του Παπανδρέου όσο και των Βρετανών, οι οποίοι, μετά από λεπτομερή εξέταση, ενέκριναν τις τοποθετήσεις των στελεχών. Μετά τη διαπεραίωση της 3^{ης} ΕΟΤ τον Αύγουστο και της κυβέρνησης τον Σεπτέμβριο στην Ιταλία, ο χρόνος της επιστροφής τους στην πατρίδα μετρούσε αντίστροφα. Η Συμφωνία της Καζέρτας, που υπογράφηκε, στις 26 Σεπτεμβρίου 1944, μεταξύ της κυβέρνησης εθνικής ενότητας, του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ, συμπεριέλαβε τις πρώτες ενέργειες για την ανασυγκρότηση του Στρατού. Έως την αποχώρηση των Γερμανών όλα τα ένοπλα ελληνικά σώματα τέθηκαν υπό τις διαταγές της κυβέρνησης, η οποία εκχώρησε τη διοίκησή τους στον Βρετανό αντι-

στράτηγο Σκόμπυ (Ronald Mac Kenzie Scobie). Τα Τάγματα Ασφαλείας στηλιτεύτηκαν ως όργανα του εχθρού, εκτός αν οι άνδρες τους αποφάσιζαν να παραδοθούν σύμφωνα με τις διαταγές του Βρετανού διοικητή. Ο αντιστράτηγος Στέφανος Σαράφης και ο συνταγματάρχης Ναπολέον Ζέρβας συνομολόγησαν ότι δεν θα επιχειρούσαν να καταλάβουν την εξουσία, ότι οι μεταξύ τους διαμάχες ανήκαν οριστικά στο παρελθόν, ενώ δεσμεύτηκαν -αφού καθορίστηκαν οι εδαφικοί τομείς δράσης των δύο οργανώσεων- να συντονίσουν τη δράση τους για την επιτυχή ολοκλήρωση της τελικής φάσης του αγώνα. Την ομαλή, δηλαδή, μεταβίβαση της εξουσίας στην κυβέρνηση εθνικής ενότητας, μετά την επικείμενη αποχώρηση των κατοχικών στρατευμάτων από την Ελλάδα.

Η περίοδος της εύθραυστης συναίνεσης

Σταθερή επωδός της κυβέρνησης τις κρίσιμες ώρες πριν την απελευθέρωση αποτελούσε η τιμωρία των δωσίλογων και η συγκρότηση εθνικού στρατού στη βάση των συμφωνηθέντων στον Λίβανο και την Καζέρτα. Η κατακεραύνωση ειδικά της δράσης των Ταγμάτων Ασφαλείας, απέκλειε, θεωρητικά, τη συμπερίληψη των στελεχών στους πίνακες προσωπικού του νέου Στρατού. Στον αντίποδα, η μετατροπή των αντάρτικων οργανώσεων σε τακτικά σώματα, λογιζόμενα ως πυρήνας του νέου Στρατού και με νωπή την εμπειρία της Μέσης Ανατολής, ήταν αδύνατον να προκριθεί από την κυβέρνηση. Παρ' ότι, επρόκειτο για ετοιμοπόλεμα τμήματα, η βαθιά τους πολιτικοποίηση απαγόρευε αυτή την προοπτική. Η ανασυγκρότηση έπρεπε να ξεκινήσει από μηδενική βάση και με ταχείς ρυθμούς, αφού οι Βρετανοί είχαν γνωστοποιήσει την απόφασή τους να μην παρατείνουν επί μακρόν την παραμονή τους στην Ελλάδα. Οι αντιστασιακές οργανώσεις από την πλευρά τους, θεωρούσαν αυτονόητη τη συμμετοχή τους στον υπό συγκρότηση Στρατό. Το ΕΑΜ, μάλιστα, υπολόγιζε ότι η επάνδρωση θα στηριζόταν κατά το ήμισυ σε άνδρες προερχόμενους από τις τάξεις του.

Στις 25 Οκτωβρίου, ο Σιάντος και ο Παπανδρέου, συμφώνησαν ότι τόσο τα αντάρτικα σώματα όσο και η 3^η ΕΟΤ με τον Ιερό Λόχο έπρεπε να διαλυθούν. Όμως, στη σύσκεψη του πρωθυπουργού με τον Σκόμπυ, τον Ήντεν (Anthony Eden) και τον Μακμίλλαν, (Harold Mac Millan) δύο ημέρες αργότερα, αποφασίσθηκε η 3^η ΕΟΤ να παραμείνει ενεργή. Στις 5 Νοεμβρίου, ο Παπανδρέου ανακοίνωσε τα αποτελέσματα της ελληνοβρετανικής σύσκεψης και όρισε την 1^η Δεκεμβρίου ως ημέρα αποστράτευσης της Πολιτοφυλακής του ΕΑΜ και τη 10^η των αντάρτικων σωμάτων. Στην

πρωτεύουσα, όπου υπήρχε συγκροτημένη Αστυνομία, η αποστράτευση της Πολιτοφυλακής θα ξεκινούσε αμέσως, ενώ στην υπόλοιπη χώρα τα τμήματά της θα τίθεντο, έως την ορισμένη ημερομηνία διάλυσής τους, υπό τις διαταγές των τοπικών κυβερνητικών Αρχών. Την Πολιτοφυλακή θα αντικαθιστούσε το Σώμα Προσωρινής Εθνοφυλακής, το οποίο θα επανδρωνόταν με τη στράτευση στις 24 Νοεμβρίου 1944 της κλάσης του 1936. Η μεταβατική αυτή Υπηρεσία έως την οριστική αναδιοργάνωση της Χωροφυλακής, θα λειτουργούσε με επικεφαλής αξιωματικούς του Στρατού και θα υπαγόταν στο Υπουργείο Στρατιωτικών.

Στις 8 Νοεμβρίου 1944, η 3^η ΕΟΤ με δύναμη 261 στελεχών και 2.530 οπλιτών επέστρεψε στην Ελλάδα. Ο Παπανδρέου είχε ασκήσει όλη του την επιρροή ώστε να απεμπλακεί γρήγορα από το ιταλικό θέατρο επιχειρήσεων η «δική» του Ταξιαρχία. Εν συνεχεία, ο ελιγμός του πρωθυπουργού, χαρακτηρίζοντάς την ελληνικό τμήμα του συμμαχικού Στρατού και ως εκ τούτου η ειλημμένη απόφαση διάλυσής της υπερέβαινε τις αρμοδιότητές του, προκάλεσε την έντονη αντίδραση των εαμικών υπουργών και επέτεινε την καχυποψία της Αριστεράς. Πράγματι, επί του παρόντος, συμμαχικό στρατιωτικό σώμα αποτελούσε μόνο ο Ιερός Λόχος (οργανικό τμήμα της Βρετανικής Ταξιαρχίας Καταδρομών), που συνέχιζε με επιτυχία τη δράση του έναντι των αποκλεισμένων στο Αιγαίο γερμανικών φρουρών.

Η ανάθεση της αρχηγίας του Γενικού Επιτελείου στον δημοκρατικών φρονιμάτων αντιστράτηγο Αλέξανδρο Οθωναίο, ικανοποίησε την Αριστερά. Οι απαιτήσεις, όμως, του Οθωναίου σχετικά με τη μετατροπή όλων των αντάρτικων σωμάτων σε τακτικά τμήματα του εθνικού Στρατού και τη σταδιακή αντικατάσταση των ανδρών προχωρημένης ηλικίας από τους κληρωτούς των προς κατάταξη κλάσεων, προσέκρουαν στις αποφάσεις για τη συγκρότηση της Εθνοφυλακής και τη διάλυση των αντιστασιακών οργανώσεων. Επιπρόσθετα, ο όρος να είναι αποκλειστικά αρμόδιος σε ζητήματα διοίκησης, ίδρυσης και διάλυσης των μονάδων, απίσχναναν τις διοικητικές αρμοδιότητες του Σκόμπυ. Ο Οθωναίος, υπέβαλε στις 13 Νοεμβρίου τις προτάσεις του στον πρωθυπουργό, σημειώνοντας ότι δεν ήταν διατεθειμένος να συζητήσει την παραμικρή παραχώρηση, απορρίπτοντας, έτσι, την προταθείσα «υπό κηδεμονία» αρχηγία του ΓΕΣ. Αρχηγός του ΓΕΣ παρέμεινε ο Βεντήρης, ο οποίος είχε επιστρέψει από τη Μέση Ανατολή μια ημέρα νωρίτερα, σηματοδοτώντας τη σκλήρυνση της στάσης τού πρωθυπουργού σε ό,τι αφορούσε τις αποφάσεις για το στρατιωτικό ζήτημα.

Μπροστά στην επιμονή της Αριστεράς, ο πρωθυπουργός και ο Σιάντος μονογράφησαν σχέδιο για την έμμεση διάλυση της 3^{ης} ΕΟΤ, χορηγώντας στις 22 Νοεμ-

βρίου 1941 άδεια αόριστης διάρκειας στους άνδρες της. Δύο ημέρες, όμως, αργότερα, ο Παπανδρέου, επικαλούμενος την αρνητική επίδραση που θα επέφερε στο εθνικό φρόνημα του λαού, ανακοίνωσε στο Υπουργικό Συμβούλιο ότι η 3^η ΕΟΤ θα παρέμενε ενεργοποιημένη. Στις 27 Νοεμβρίου, οι αριστεροί υπουργοί της κυβέρνησης αντιπρότειναν στον Παπανδρέου να συγκροτηθεί ένας σχηματισμός από την 3^η ΕΟΤ, τον Ιερό Λόχο, μια μονάδα του ΕΔΕΣ και μια μονάδα του ΕΛΑΣ (η τελευταία ισοδύναμη των άλλων τριών), ενώ όλα τα υπόλοιπα σώματα θα διαλύονταν. Αν και ο Παπανδρέου συμφώνησε, η υπαναχώρηση του Ζεύγου την επομένη οριστικοποίησε το αδιέξοδο. Έτσι, το ζήτημα της αποστράτευσης των αντάρτικων και εθελοντικών ομάδων ανέλαβε να επιλύσει, με άκομπο τρόπο, ο Σκόμπυ. Με διάγγελμά του προς τον ελληνικό λαό, στις 1 Δεκεμβρίου 1944, αφού ανέφερε τους λόγους και τις προθέσεις της βρετανικής παρουσίας στην Ελλάδα, διέταξε τους αντάρτες, σύμφωνα με την απόφαση που είχε ληφθεί στις 5 Νοεμβρίου, να παραδώσουν τον οπλισμό τους εννέα ημέρες αργότερα.

Τα γεγονότα του Δεκεμβρίου που ακολούθησαν, αποτέλεσαν σταθμό για τις πολεμικές πολιτικές και στρατιωτικές εξελίξεις, αφού κατέστρεψαν κάθε πιθανότητα ομαλής μετάβασης στην μετακατοχική εποχή. Η υποβάθμιση της σημασίας των δικών όσων είχαν υπηρετήσει στα Τάγματα Ασφαλείας και είχαν αποτελέσει βασική δεσμευση της ασταθούς πολιτικής ηγεσίας, η άκριτη στρατολόγηση των ανδρών αυτών στα Τάγματα Εθνοφυλακής για την αντιμετώπιση της κομμουνιστικής εξέγερσης, διέρρηξαν τις εύθραυστες ισορροπίες και παγίωσε τον νέο διαχωρισμό της Ελλάδας σε δύο στρατόπεδα. Οι δίκες που ακολούθησαν ήταν λίγες, διεξήχθησαν κυρίως με την πίεση των Βρετανών, αφού ο πολιτικός κόσμος επέμενε ότι έπρεπε να προηγηθούν οι εθνικές εκλογές, συμπλέκοντας την απονομή της δικαιοσύνης στη δίνη των μεταδεκεμβριανών ψυχολογικών και κοινωνικών συνδρόμων.

Τα Δεκεμβριανά παρέσυραν την κυβέρνηση εθνικής ενότητας και έφεραν στις 3 Ιανουαρίου 1945 στην πρωθυπουργία τον αντιστράτηγο Νικόλαο Πλαστήρα, ο οποίος προχώρησε στη Συμφωνία της Βάρκιζας Αναφορικά με τις στρατιωτικές προβλέψεις, συμφωνήθηκε η αποστράτευση των τακτικών και εφεδρικών δυνάμεων του ΕΛΑΣ, του ΕΛΑΝ και της Εθνικής Πολιτοφυλακής του ΕΑΜ και η παράδοση του οπλισμού τους έως τις 15 Μαρτίου. Ο νέος Στρατός θα επανδρωνόταν με βάση το καθολικό σύστημα στρατολόγησης, ενώ τα πολιτικά και κοινωνικά φρονήματα των στρατευμένων θα έπαιναν να αποτελούν αιτίες μεροληπτικής αντιμετώπισης. Τα στελέχη του Ιερού Λόχου, μετά την αποδέσμευση της Μονάδας από το συμμαχικό Στρα-

τηγείο, θα ενσωματώνονταν στον Στρατό και θα προχωρούσε η εκκαθάριση των δημόσιων υπηρεσιών και των Σωμάτων Ασφαλείας με την παραπομπή των δωσίλογων σε δίκη. Τέλος, την επιλογή των στελεχών που θα επάνδρωναν τον Στρατό, θα προηγούνταν κρίσεις όλων των μόνιμων αξιωματικών -και των στελεχών του ΕΛΑΣ- από ειδικά συμβούλια, τα οποία θα αποφάσιζαν ως προς τη διατήρησή τους στην ενεργό υπηρεσία, την ανάκλησή τους σε αυτή ή την οριστική αποστρατεία τους.

Η κυβέρνηση Βούλγαρη, μετά την παραίτηση του Πλαστήρα δύο μήνες αργότερα, άρχισε να διολισθαίνει από την εφαρμογή των συμφωνηθέντων στη Βάρκιζα, κυρίως στα θέματα της τιμωρίας των δωσίλογων, της στελέχωσης των Ενόπλων Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας. Το προπολεμικό στρατιωτικό κατεστημένο, αποκαθαρμένο στην «κολυμβήθρα των Δεκεμβριανών», είχε αρχίσει να δρα ανεξέλεγκτα στο πλαίσιο ενός ανίσχυρου και ανασφαλούς πολιτικού συστήματος, με αποτέλεσμα η διασταλτική ερμηνεία των όρων της Συμφωνίας να διολισθήσουν στην αυθαιρεσία.

Η συγκρότηση του νέου Στρατού

Το πρώτο επιτελικό σχέδιο αναδιοργάνωσης του Στρατού εκπονήθηκε στην Αίγυπτο από το ΓΕΣ σε συνεργασία με το Γενικό Στρατηγείο Μέσης Ανατολής (ΓΣΜΑ) και το βρετανικό επιτελικό τμήμα που ήταν εγκατεστημένο στην Ελλάδα. Σύμφωνα με το σχέδιο συγκροτήθηκε με πλήρη μυστικότητα η Στρατιωτική Διοίκηση Αττικής (ΣΔΑ), με αποστολή την τήρηση της τάξης έως την άφιξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα και επικεφαλής τον απότακτο, λόγω της συμμετοχής του στο κίνημα του 1933, υποστράτηγο Παναγιώτη Σπηλιωτόπουλο. Αντίστοιχα, συγκροτήθηκε η Στρατιωτική Διοίκηση Θεσσαλονίκης με διοικητή τον συνταγματάρχη Πυροβολικού Γεώργιο Παπαγεωργίου και η Στρατιωτική Διοίκηση Κρήτης με επικεφαλής τον συνταγματάρχη Πεζικού Νικόλαο Παπαδάκη. Οι οδηγίες που δόθηκαν από το Κάιρο στους κατά τόπους στρατιωτικούς διοικητές ήταν να εντάξουν τις αντιστασιακές οργανώσεις και τις δυνάμεις της Χωροφυλακής στην εξουσία τους, να συντονίσουν τη δράση των αντάρτικων σωμάτων και να αποτρέψουν τις αντεκδικήσεις μεταξύ των πολιτών. Ο Σπηλιωτόπουλος ορίστηκε ανώτερος διοικητής των τμημάτων που θα αποδέχονταν να υπαχθούν στις τρεις στρατιωτικές διοικήσεις, αποκαλούμενες στο σύνολό τους ως Εθνικός Στρατός. Τα ένοπλα στρατιωτικά τμήματα θα διατηρούσαν την υπάρχουσα σύνθεση και τον οικείο διοικητή, ενώ τη μυστική στρατολόγηση θα συντόνιζαν οι

συγκροτημένες από μέλη των σημαντικότερων αντιστασιακών οργανώσεων Επιτροπές Στρατολογίας. Έτσι, θα επιτυγχάνετο και ο τερματισμός της εθελοντικής προσέλευσης εφέδρων, οπαδών κάθε πολιτικής μερίδας στην αντίστοιχη αντιστασιακή οργάνωση. Το πλεονάζον του υπάρχοντος ατομικού οπλισμού προσωπικό, θα συγκροτούνταν σε διμοιρίες, λόχους και τάγματα με την ονομασία Εφεδρικός Στρατός και έως την εξεύρεση οπλισμού, θα αποτελούσε επικουρικό τμήμα του Εθνικού Στρατού. Το πρώτο σχέδιο για την ανασυγκρότηση του Στρατού δεν προέβλεπε ειδικές διατάξεις, εξαιρέσεις ή πρόνοιες ως προς την επιλογή όσων θα κατατάσσονταν στις μονάδες της ΣΔΑ. Η αναφορά, εν τούτοις, ότι το υπ' όψιν σχέδιο αποτελούσε μεταβατικό στάδιο, έως ότου οι συνθήκες επιτρέψουν τη συγκρότηση τακτικού στρατού στη βάση της καθολικής στρατολογίας, προσεγγίστηκε από την Αριστερά ως απόπειρα του προπολεμικού κατεστημένου να αποπλίσσει τις δυνάμεις της.

Στην Αττική, ο Σπηλιωτόπουλος, αφού έθεσε υπό τον έλεγχό του τη Χωροφυλακή, την Αστυνομία Πόλεων και τις εθνικιστικής ιδεολογίας αντιστασιακές ομάδες, ανήγγειλε, με τη φιλοδοξία να αποτελέσουν τους πυρήνες του Εθνικού Στρατού, τη συγκρότηση τριών συνταγμάτων Πεζικού και όρισε γενικό διοικητή τον συνταγματάρχη Πεζικού Μιχαήλ Αντωνόπουλο. Το 1^ο Σύνταγμα, με έδρα την Αθήνα, θα περιελάμβανε τις οργανώσεις «Χ» και «Εθνική Δράση», το 30^ο και αυτό με έδρα την πρωτεύουσα, τη «ΡΑΝ», το «Εθνικό Κομιτάτο», την «Αγωνιζομένη Ελλάδα», την «ΕΣΑΣ» και την «Ιερά Ταξιαρχία» και το 34^ο, με έδρα τον Πειραιά, τις τοπικές δυνάμεις του ΕΔΕΣ και της ΠΕΑΝ. Η διαταγή προέβλεπε και τη συγκρότηση δύο ακόμη ταγμάτων, ενός στην Κρήτη και ενός στα Μεσόγεια.

Η πρόχειρη απόπειρα υπαγωγής υπό ενιαία ηγεσία όλων των αντιστασιακών οργανώσεων απέτυχε παταγωδώς, εξέλιξη, άλλωστε, αναμενόμενη. Η διαταγή του Γενικού Επιτελείου για τη μυστική επιστράτευση -αφού οι κατοχικές δυνάμεις βρίσκονταν ακόμη στην Ελλάδα- δίχως να έχει τη δυνατότητα να χορηγήσει οπλισμό και πυρομαχικά, στην καλύτερη περίπτωση αποσκοπούσε στην εξακρίβωση των προθέσεων του ΕΑΜ εν όψει της απελευθέρωσης και στη συγκέντρωση υπό ενιαία διοίκηση των ασθενών ή ανύπαρκτων σε δύναμη εθνικιστικών ομάδων. Στη ουσία επρόκειτο για μία άστοχη απόφαση που αύξησε την καχυποψία της Αριστεράς ως προς τις προθέσεις της κυβέρνησης, αφού μόλις δύο μήνες μετά τη Συνδιάσκεψη του Λιβάνου, καλούνταν όσοι συνέχιζαν να αμφισβητούν την εξουσία της εξόριστης κυβέρνησης να ενταχθούν σε άοπλα, κυρίως, στρατιωτικά τμήματα αυτής της κυβέρνησης.

Μετά την απελευθέρωση, αφενός μεν ο φόβος επικράτησης κλίματος αναρχίας με την εξάπλωση των αντεκδικήσεων μεταξύ των πολιτών, αφετέρου δε η πιθανότητα να επικρατήσει το EAM de facto σε ευρείες περιοχές της χώρας, κυριαρχούσαν στη σκέψη των εκπροσώπων της αστικής τάξης. Η αποτυχία εξεύρεσης κοινά αποδεκτής λύσης για τη συγκρότηση εθνικού Στρατού, η αναπόφευκτη διάλυση, λόγω του «στιγματισμένου» παρελθόντος, της Χωροφυλακής και η επιχειρησιακά αναξιόπιστη εξ αιτίας των ισχών δυνάμεων που την αποτελούσαν, Αστυνομία, πρόκριναν τη συγκρότηση από το Υπουργείο Στρατιωτικών του Σώματος Προσωρινής Εθνοφυλακής, έως την εκ βάθρων ανασυγκρότηση της Χωροφυλακής.

Το πρώτο στάδιο του σχεδίου προέβλεπε τη σύσταση μιας διοίκησης Εθνοφυλακής επιπέδου μεραρχίας, δέκα υποδιευθύνσεων επιπέδου ταξιαρχίας με δύναμη τριών έως επτά ταγμάτων, τη μετονομασία του Σώματος Προσωρινής Εθνοφυλακής σε Εθνοφυλακή, ενώ καθόριζε και τον τρόπο μετάπτωσης των μονάδων σε αμιγώς στρατιωτικά τμήματα το ταχύτερο δυνατόν. Το Σώμα θα επανδρωνόταν με την ανάκληση παλαιότερων κλάσεων, ήδη δηλαδή εκπαιδευμένων ανδρών, μιας και δεν υπήρχαν τα υλικά μέσα και ο χρόνος για την εκπαίδευση νεοσυλλέκτων. Τέλος, για τη στελέχωση θα επιλέγονταν αξιωματικοί του Στρατού που δεν είχαν συνεργαστεί με τις κατοχικές Αρχές ούτε είχαν εμπλακεί στην Αντίσταση. Από το σύνολο των δεκατεσσάρων ταγμάτων που οργανώθηκαν, μόνο ένα επέζησε έως την έναρξη των Δεκεμβριανών. Τα υπόλοιπα έγιναν αποδέκτες του μένους των αριστερών αφού τα θεώρησαν ως διαδόχους των Ταγμάτων Ασφαλείας.

Παρά το άδοξο τέλος της πρώτης προσπάθειας, η ανάγκη για την ύπαρξη μονάδων που θα εγγυούνταν την τήρηση της τάξης, οδήγησε στην ταχύτατη αναπροσαρμογή των σχεδίων του ΓΕΣ, διευρύνοντας τις διοικήσεις και των αριθμό των ταγμάτων Εθνοφυλακής. Έτσι, στις αρχές Μαρτίου 1945, την Εθνοφυλακή αποτελούσαν 62 τάγματα, τα 27 με έδρα την Αθήνα, τέσσερα εκ των οποίων είχαν χαρακτηριστεί ως ειδικά.

Η στελέχωση του Στρατού

Το σημαντικότερο ζήτημα για την ανασυγκρότηση του Στρατού αποτέλεσε η επιλογή των στελεχών, καθώς είχαν ενσκήψει πρωτόγνωρες δυσκολίες. Μία σημαντική μερίδα στελεχών, λόγω της συμμετοχής της στις αντιστασιακές οργανώσεις στο εσωτερικό και στα στρατιωτικά τμήματα στη Μέση Ανατολή, είχε εθιστεί σε ανοίκειους ατραπούς ως προς την προσήκουσα δεοντολογία. Η ενσυνείδητη πειθαρχία και ο σεβασμός της ιεραρχικής κλίμακας είχαν αντικατασταθεί από το πνεύμα ανεξαρτησίας

και την έντονη πολιτικοποίηση. Στον αντίποδα, όσοι είχαν παραμείνει αμέτοχοι, λόγω των σημαντικών αλλαγών στα οπλικά συστήματα και την τακτική χρησιμοποίηση των στρατευμάτων που επέφερε ο πόλεμος είχαν απισχηθεί επαγγελματικά. Με τα μειονεκτήματα της μιας μερίδας να αποτελούν τα πλεονεκτήματα της άλλης και αντίστροφα, το Σώμα των αξιωματικών είχε, εν κατακλείδι, καταστεί επαγγελματικά αναξιόπιστο. Τελικά, η επιλογή του προσωπικού πραγματοποιήθηκε με ιδιαίτερη προσοχή βάσει συγκροτημένου σχεδίου. Το Σώμα των αξιωματικών του Στρατού Ξηράς θα αποτελούσαν, προσωρινά, τα εν ενεργεία στελέχη κατά την 20^η Απριλίου 1941, οι αποταχθέντες για πολιτικούς λόγους των κινημάτων της 6^{ης} Μαρτίου 1933 και της 1^{ης} Μαρτίου 1935, οι έφεδροι εκ μόνιμων αξιωματικοί που είχαν επανέλθει ως μόνιμοι εν ενεργεία στη Μέση Ανατολή ή μετά τη 12^η Οκτωβρίου 1944 και οι αποκτήσαντες για πρώτη φορά τον βαθμό του μόνιμου αξιωματικού στη Μέση Ανατολή ή μετά τη 12^η Οκτωβρίου 1944. Οι υπόλοιποι εντάχθηκαν στην κατηγορία των «εκτός οργανικών θέσεων» αξιωματικών, παραμένοντας στην ενεργό υπηρεσία, χωρίς, δικαίωμα προαγωγής ή υπηρετήσης σε μονάδες εκστρατείας. Από την αξιολόγηση αποκλείστηκαν όσοι είχαν υπερβεί το όριο ηλικίας, αποστρατευθεί για λόγους σωματικής ικανότητας, καταδικασθεί από στρατοδικεία στη Μέση Ανατολή με την κατηγορία της συμμετοχής στο στασιαστικό κίνημα του Απριλίου 1944, στερηθεί τον βαθμό τους λόγω τέλεσης εγκλημάτων του κοινού ποινικού κώδικα, και, τέλος, όσοι είχαν αποστρατευθεί πριν από τις 12 Οκτωβρίου 1944.

Το Ανώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο, αποτελούμενο από τρεις αντιστρατήγους, θα έκρινε την εξέλιξη των συνταγματαρχών και των αντισυνταγματαρχών. Οι ταγματάρχες και οι λοχαγοί θα κρίνονταν από το Α΄ Ειδικό Συμβούλιο, ενώ οι υπολοχαγοί, οι ανθυπολοχαγοί και οι ανθυπασπιστές θα κρίνονταν από το Β΄ Ειδικό Συμβούλιο απαρτιζόμενο από πέντε ανώτερους αξιωματικούς. Η πολεμική δράση και η διαγωγή κατά την περίοδο της Κατοχής, τα διοικητικά και τα ηθικά προσόντα και, τέλος, η επαγγελματική κατάρτιση, αποτελούσαν τα κριτήρια επί των οποίων τα Συμβούλια είχαν υποχρέωση να στηρίζουν τις αποφάσεις τους, βάσει των οποίων οι αξιωματικοί θα τοποθετούνταν σε τρεις πίνακες: ο πρώτος θα περιελάμβανε όσους θα παρέμεναν στην ενεργό υπηρεσία, ο δεύτερος όσους θα έμεναν εκτός οργανικών θέσεων και ο τρίτος όσους θα αποστρατεύονταν ή θα αποτάσσονταν.

Οι αστικές πολιτικές δυνάμεις με τη στήριξη των Βρετανών, εκμεταλλεύτηκαν στο έπακρο τις προβλέψεις διαχωρισμού των αξιωματικών στις ανωτέρω κατηγορίες, ενώ η πλειονότητα των αποφάσεων αμφισβητήθηκαν ως προϊόν πολιτικών

πιέσεων, διακρίσεων, προσωπικών συμπαθειών και προτιμήσεων των αξιολογητών. Πάνω από όλα, όμως, οι παρεμβάσεις των Βρετανών υπέρ όσων είχαν υπηρετήσει στη Μέση Ανατολή μετά την ανασυγκρότηση του Στρατού την άνοιξη του 1944 και η επιρροή που ασκούσε η συνωμοτική οργάνωση του Ιερού Δεσμού Ελλήνων Αξιωματικών (ΙΔΕΑ), διασφάλιζαν ότι ο ιδεολογικός προσανατολισμός των στελεχών του νέου Στρατού, θα διέφερε ελάχιστα από εκείνον του οποίου αποτελούσε τη συνέχεια. Ως προς τον ρόλο της ΒΣΑ, πρέπει να τονιστεί πώς με ελάχιστες εξαιρέσεις, χαρακτηριζε συλλήβδην τους υπόλοιπους ως αναχρονιστικούς οπαδούς της χρεοκοπημένης γαλλικής στρατιωτικής σχολής, ανίκανους, κατά συνέπεια, να ανταπεξέλθουν στα νέα τους καθήκοντα.

Η επιτελική αναδιοργάνωση

Μετά και την άφιξη του προσωπικού του ΓΕΣ από τη Μέση Ανατολή τον Νοέμβριο του 1944, η κεντρική επιτελική Υπηρεσία συγκροτήθηκε, λόγω και της ανυπαρξίας στρατιωτικών μονάδων, σε υποτυπώδη μορφή. Ο αρχηγός, ο υπαρχηγός και ο βοηθός αναπληρωτής του αρχηγού αποτελούσαν την ανώτατη ιεραρχία του Επιτελείου και οργανώθηκαν τέσσερα Επιτελικά Γραφεία: το 1^ο επί θεμάτων προσωπικού, το 2^ο επί των πληροφοριών, το 3^ο επί της εκπαίδευσης και του σχεδιασμού των επιχειρήσεων και το 4^ο επί της οργάνωσης των μεταφορών και των επιτελικών καθηκόντων. Οι Διευθύνσεις, των τεσσάρων Όπλων (Πεζικού, Πυροβολικού, Μηχανικού και Ιππικού) και του Σώματος του Υγειονομικού, συμπλήρωσαν την πρώτη μεταπολεμική δομή του Γενικού Επιτελείου, που επί του παρόντος ασχολούνταν αποκλειστικά με την οργάνωση της Εθνοφυλακής.

Με σκοπό να καταστήσει το ΓΕΣ ικανό να αναλάβει την ευθύνη της ανασυγκρότησης του Στρατού, η κυβέρνηση Πλαστήρα, τον Φεβρουάριο του 1945, προχώρησε στην αναδιοργάνωσή του. Το Γενικό Επιτελείο, διαιρέθηκε σε τρεις Κλάδους: του Επιτελείου με επικεφαλής το υπαρχηγό του ΓΕΣ, του Προσωπικού και των Υπηρεσιών με επικεφαλής το Β' και το Γ' υπαρχηγό, αντίστοιχα, ενώ ενισχύθηκε σημαντικά με προσωπικό.

Τον Δεκέμβριο του 1945, με σειρά Αναγκαστικών Νόμων, το Υπουργείο Στρατιωτικών διαιρέθηκε σε δύο τμήματα: το Γενικό Επιτελείο Στρατού και τη Γενική Διεύθυνση του Υπουργείου Στρατιωτικών (ΓΔΥΣ). Το ΓΕΣ διαιρέθηκε σε τρεις κλάδους: τον Α' του Επιτελείου, τον Β' του Προσωπικού και τον Γ' των Υπηρεσιών. Αντίστοιχη τριαδική μορφή είχε και το οργανόγραμμα της ΓΔΥΣ, η οποία περιλάμβανε τον Δ' Κλάδο επί των Διοικητικών, τον Ε' επί του Εφοδιασμού και τον Ζ'

επί των Οικονομικών. Τέλος, τον Ιούνιο του 1946 επανακαθορίστηκαν τα Όπλα, τα Σώματα και οι Υπηρεσίες του Στρατού.

Την ίδια εποχή συγκροτήθηκαν το Ανώτατο Συμβούλιο Εθνικής Αμύνης (ΑΣΕΑ), το Συμβούλιο Αρχηγών Γενικών Επιτελείων (ΣΑΓΕ) και το Ανώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο (ΑΣΣ). Πρόεδρος του ΑΣΕΑ ήταν ο πρωθυπουργός και μέλη οι υπουργοί των τριών πολεμικών Υπουργείων, ο αρχηγός του ΓΕΣ, ο αρχηγός του Στολου και ο Γενικός Διευθυντής της Αεροπορίας. Η οργάνωση της άμυνας της χώρας, η κατανομή των πιστώσεων στους τρεις Κλάδους των Ενόπλων Δυνάμεων, η επιλογή των αρχηγών των Γενικών Επιτελείων και του Γενικού Επιθεωρητή Στρατού και οι κρίσεις των υποστρατήγων και των αντιστρατήγων αποτέλεσαν τις κύριες αρμοδιότητες του οργάνου.

Με τον ίδιο Αναγκαστικό Νόμο συγκροτήθηκε και το ΣΑΓΕ, απαρτιζόμενο από τους τρεις αρχηγούς των Γενικών Επιτελείων. Οι τρεις Βρετανοί αρχηγοί των στρατιωτικών αποστολών είχαν τη δυνατότητα να παρευρεθούν στις συνεδριάσεις χωρίς, όμως, δικαίωμα ψήφου. Στα καθήκοντα του ΣΑΓΕ που υπαγόταν στο ΑΣΕΑ, ήταν ο συντονισμός της επιστράτευσης, ο καθορισμός του τρόπου ανάπτυξης των Ενόπλων Δυνάμεων και η γνωμοδότηση για οποιοδήποτε στρατιωτικής φύσεως θέμα ζητούσε το προϊστάμενο συμβούλιο. Πρόεδρος του Συμβουλίου ήταν ο αρχηγός του ΓΕΣ και αντιπρόεδρος ο αρχηγός του Ναυτικού Επιτελείου. Τέλος, το ΑΣΣ είχε πρόεδρο τον υπουργό Στρατιωτικών και μέλη τον αρχηγό του ΓΕΣ, το Γενικό Επιθεωρητή Στρατού, το Γενικό Διευθυντή της ΓΔΥΣ, τον Ανώτατο Στρατιωτικό Διοικητή των Αθηνών και τον αρχηγό της ΒΣΑ.

Η οργάνωση των Μονάδων του Στρατού το 1945

Η κοινή διαπίστωση του ΓΕΣ και της Βρετανικής Στρατιωτικής Αποστολής (ΒΣΑ), σχετικά με την προοδευτική αποκατάσταση της τάξης, σε συνδυασμό με την προϊούσα αναδιοργάνωση της Χωροφυλακής και της Αστυνομίας, επέτρεψε την επιτάχυνση της συγκρότησης του τακτικού Στρατού. Με κοινή απόφαση των υπουργών Στρατιωτικών και Εσωτερικών τον Σεπτέμβριο 1945 η Χωροφυλακή ανέλαβε την ευθύνη τηρησης της δημόσιας τάξης, οπότε άρχισε η σταδιακή διάλυση ή μετάπτωση των ταγμάτων Εθνοφυλακής σε τακτικές στρατιωτικές μονάδες.

Οι συζητήσεις και οι διεργασίες για τη μεταπολεμική συγκρότηση των στρατιωτικών δυνάμεων των χωρών που πολεμούσαν εναντίον του Άξονα, είχαν ξεκινήσει στη Διασυμμαχική Συνδιάσκεψη της Τεχεράνης, όπου τις συμμαχικές υποχρεώσεις για την Ελλάδα είχε αναλάβει να υλοποιήσει η Βρετανία. Η ελληνοβρετανική συμ-

φωνία προέβλεπε τη συγκρότηση του Στρατού σύμφωνα με τα βρετανικά πρότυπα οργάνωσης, προσδιορίζοντας την οροφή του στις 100.000 άνδρες, εκ των οποίων οι 6.775 θα ήταν αξιωματικοί. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις, ο μικρός σχετικά Στρατός θα μπορούσε να εγγυηθεί την εσωτερική ασφάλεια και κατ' επέκταση τη στερέωση του καθεστώτος, όχι, όμως και τη διασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας, σε περίπτωση που θα δεχόταν επίθεση από τους υπέρτερους σε στρατιωτικά μέσα βόρειους γείτονές του. Η Βρετανία θα χορηγούσε 300 τεθωρακισμένα οχήματα, 80 πεδινά πυροβόλα, 3.000 αυτοκίνητα, τον οπλισμό και τον ιματισμό του προσωπικού, ενώ η Ελλάδα ανέλαβε τη μισθοδοσία του προσωπικού.

Πρωταγωνιστικό ρόλο στις εξελίξεις για την οργάνωση του Στρατού, διαδραμάτισε η ΒΣΑ, που εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα το Μάιο του 1945 με κοινή απόφαση των δύο κυβερνήσεων. Από νομική άποψη, η ΒΣΑ αποτελούσε τον σύνδεσμο του διοικητή των συμμαχικών δυνάμεων στην Ελλάδα με τις στρατιωτικές και πολιτικές αρχές, χωρίς να υπάγεται στο υπουργείο Εθνικής Αμύνης της φιλοξενούσας χώρας. Παρ' όλο που οι αρμοδιότητες των Βρετανών προσδιορίστηκαν στην παροχή συμβουλών προς το Γενικό Επιτελείο, προκειμένου να επιτευχθεί η γρήγορη ανασυγκρότηση του Στρατού, ανέλαβαν εξ αρχής ευρύτερες πρωτοβουλίες, με αποτέλεσμα να παρίστανται στα στρατιωτικά συμβούλια (ΣΑΓΕ και ΑΣΣ) και να επιβάλουν τη θέλησή τους σε κάθε υπό ψήφιση νόμο που αφορούσε τον Στρατό. Το γεγονός ότι δεν είχαν δικαίωμα ψήφου δεν αποτελούσε πρόσκομμα ως προς την επιμονή στην υιοθέτηση των απόψεών τους, ενώ η συνεχής ανάμιξη σε όλο το εύρος των ζητημάτων, προκάλεσε αρκετές προστριβές με την ηγεσία του υπουργείου Στρατιωτικών και κατέστησαν βάσιμες τις κατηγορίες εθισμού των Βρετανών στην αποικιακή νοοτροπία.

Πυρήνα της ανασυγκρότησης του τακτικού Στρατού αποτέλεσε η 3^η Ελληνική Ορεινή Ταξιαρχία «Ρίμινι». Επρόκειτο για τον μοναδικό Σχηματισμό που είχε παραμείνει ανέπαφος και με βάση αυτόν το ΓΕΣ προχώρησε στη συγκρότηση της II Μεραρχίας Πεζικού Αθηνών, με έδρα την Ελευσίνα και, στη συνέχεια, συγκροτήθηκαν οι IX και XI Μεραρχίες Πεζικού, στην Κοζάνη και τη Θεσσαλονίκη, αντίστοιχα. Για την επάνδρωση των νέων μονάδων, τον Απρίλιο και τον Μάιο 1945, κλήθηκαν οι έφεδροι των κλάσεων 1938, 1939, 1940, οι οποίοι, λόγω της Κατοχής, δεν είχαν υπηρετήσει τη θητεία τους. Έκτοτε η στρατολογία συνεχίστηκε κανονικά, ενώ αργότερα ρυθμίστηκαν και τα θέματα των ανυπότακτων και των λιποτακτών της Μέσης Ανατολής.

Από τις αρχές του 1945 ξεκίνησε και η σταδιακή οργάνωση των κέντρων κατάταξης και εκπαίδευσης των νεοσυλλεκτών οπλιτών. Έπειτα από τον επαναπατρισμό στις αρχές του 1946 του Ελληνικού Κέντρου Εκπαιδύσεως Στρατού (ΕΚΕΣ), του Κέντρου Εκπαιδύσεως Ισμαηλίας (ΚΕΙ) και του Ελληνικού Κέντρου Εκπαιδύσεως Μεσογείου (ΕΚΕΜ) στις 13 Φεβρουαρίου 1945, το Γενικό Επιτελείο προχώρησε στη συγχώνευσή τους από την οποία προήλθε το Γενικό Κέντρο Εκπαιδύσεως Αθηνών. Έως το τέλος του έτους είχαν οργανωθεί εννέα κέντρα παρουσίασης και βασικής εκπαίδευσης νεοσυλλέκτων.

Η Διάταξη Μάχης του 1946

Σε συνεργασία με τη ΒΣΑ, η Διεύθυνση Οργανώσεως και Επιτελικών Καθηκόντων του ΓΕΣ εκπόνησε σχέδιο με αντικείμενο την περαιτέρω ανάπτυξη του Στρατού. Το σχέδιο προέβλεπε τη συγκρότηση της 1^{ης} Στρατιάς με έδρα τον Βόλο, στην οποία θα υπάγονταν τα Α', Β' και Γ' Σώματα Στρατού, με έδρα την Αθήνα, τη Λάρισα και τη Θεσσαλονίκη, αντίστοιχα. Η εκπόνηση του σχεδίου αμέσως μετά την επίθεση στον σταθμό Χωροφυλακής του Λιτοχώρου στις 31 Μαρτίου 1946 από δυνάμεις του ΕΛΑΣ, ήταν εμφανές ότι σηματοδοτούσε τον αναπροσανατολισμό της νέας κυβέρνησης στο ζήτημα της στρατιωτικής ανασυγκρότησης. Στη μελέτη προβλέφθηκε και η μετάπτωση των υφιστάμενων Διοικήσεων και Μονάδων Εθνοφυλακής σε μονάδες εκστρατείας. Έως τις 26 Σεπτεμβρίου 1946, οπότε την ευθύνη τήρησης της τάξης και της εσωτερικής ασφάλειας ανέλαβε εκ νέου ο Στρατός, η αντιπαράθεση του αστικού πολιτικού χώρου με την Αριστερά είχε οξυνθεί σε τέτοιο βαθμό, ώστε η δυναμική επίλυση των διαφορών έδειχνε αναπόδραστη.

Συμπεράσματα

Η «Διάταξη Μάχης» τον Απρίλιο 1946, απηχούσε την αυξανόμενη ανησυχία της κυβέρνησης και της ΒΣΑ για την πορεία αποκατάστασης της εσωτερικής ασφάλειας και της εμπέδωσης της κυριαρχίας του αστικού πολιτικού χώρου. Επρόκειτο για μια προσπάθεια που στόχευε στη βέλτιστη επιχειρησιακή οργάνωση των κλιμακίων, τον αρτιότερο εξοπλισμό του Στρατού και τον τερματισμό της διασπάθισης του προσωπικού με την επάνδρωση των ταγμάτων Εθνοφυλακής. Σε καμία περίπτωση, πάντως, δεν αποτέλεσε ένα σχέδιο που αποσκοπούσε στην προετοιμασία διεξαγωγής επιχειρήσεων εναντίον αντάρτικων σωμάτων. Όταν, από τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους θα ξεκινήσει η εμφύλια σύγκρουση, η αδυναμία του εθνικού Στρατού να ανταποκριθεί

στη φύση του πολέμου που καλούνταν να διεξάγει θα καταδειχθεί πολύ γρήγορα. Έκτοτε, οι πιέσεις προς τους Βρετανούς ώστε να αναπροσδιοριστεί το δόγμα ανάπτυξης, να αυξηθεί η οροφή του προσωπικού, να καλυφθούν οι ελλείψεις στον βαρύ οπλισμό και τα πυρομαχικά, να συγκροτηθούν μονάδες Καταδρομών και να δημιουργηθούν έφιππα αποσπάσματα μεραρχιών, θα είναι συνεχείς.

Η επιθυμία της Βρετανίας να απεμπλακεί από την Ελλάδα το συντομότερο δυνατόν, οδήγησε σε λανθασμένες αποφάσεις. Η εκτίμηση ότι μετά τον Δεκέμβριο του 1944 η Ελλάδα είχε εισέλθει σε πορεία τακτοποίησης των εσωτερικών της υποθέσεων διαψεύστηκε. Η ράθυμη αναδιοργάνωση, οι περικοπές στα εξοπλιστικά προγράμματα, η ταχύρυθμη μορφή της εκπαίδευσης και οι μεροληπτικές επιλογές στη στελέχωση, αποδεικνύουν με ενάργεια αυτή τους την πεποίθηση. Όταν, από την άνοιξη του 1946, άρχισε να προβάλλεται η πιθανότητα να απαιτηθεί η ενεργοποίηση του Στρατού προκειμένου η Ελλάδα να διατηρήσει το ισχύον πολιτικό και κοινωνικό καθεστώς, όλες οι αστοχίες στις επιλογές εμφανίστηκαν στο προσκήνιο.

Μετά τη Μάχη της Αθήνας το Υπουργείο Στρατιωτικών αναγκάστηκε να εμπλακεί στην εσωτερική ασφάλεια, να συγκροτήσει για τον λόγο αυτό την Εθνοφυλακή και κατόπιν την Εθνοφρουρά και τελικά να διεξαγάγει επιχειρήσεις εναντίον του εσωτερικού αντιπάλου, τελώντας μονίμως υπό τον φόβο μιας εξωτερικής προσβολής στα βόρεια σύνορα της χώρας. Η προοδευτικά εντεινόμενη ανασφάλεια που δημιούργησαν αυτές οι συνθήκες, ενίσχυσε τη μονολιθικότητα στο στράτευμα, καθώς ο κομμουνιστικός κίνδυνος που το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου, λίγα χρόνια πριν, είχε αναγάγει σε κύριο λόγο της ύπαρξής του, τώρα αποτελούσε απτή πραγματικότητα.

Τα δύο πρώτα χρόνια μετά την απελευθέρωση, η πολιτική αστάθεια επέτρεψε όχι μόνο την αναβίωση του προπολεμικού στρατιωτικού κατεστημένου αλλά και τη δημιουργία των προϋποθέσεων που θα το προήγαγαν σε ρυθμιστή της πολιτικής ζωής. Όταν ο πιο θεσμικά αξιόπιστος και σταθερός συνομιλητής με τους Αμερικανούς, κατανόησε την κοινωνική πραγματικότητα, τη δυσκολία έκφρασης της αστικής τάξης και την ανάγκη της να στηριχθεί στην κρατική καταστολή, αναλαμβάνοντας πρωταγωνιστικό ρόλο στον εξουσιαστικό μηχανισμό.

Η παρούσα εργασία στηριγμένη, κατά βάσει, στην έρευνα αρχείων που δεν έχουν έως σήμερα αξιοποιηθεί, αποτελεί το προσχέδιο της εν εξελίξει συγγραφόμενης ομότιτλης μονογραφίας. Η περιορισμένη βιβλιογραφία (σχεδόν ανύπαρκτη σε ό,τι αφορά την κύρια ερευνητική συνισταμένη) δεν αποτελεί ιδιαίτερο πρόσκομμα καθώς

ο αρχειακός πλούτος καλύπτει με επάρκεια το θέμα, προσφέροντας τη δυνατότητα να ανοίξει ένας γόνιμος διάλογος μετά τη δημοσίευσή της.

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. ΠΗΓΕΣ

I. Δημοσίευτες

α. Δημόσια Αρχεία

Αρχείο Γενικού Επιτελείου Στρατού, Διεύθυνση Ιστορίας, Αθήνα

Διπλωματικό και Ιστορικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα

Foreign Office Records, The National Archives, London

War Office Records, The National Archives, London

β. Ιδιωτικά Αρχεία

Αγόρου Γεώργιος, Αρχείο Γενικού Επιτελείου Στρατού, Διεύθυνση Ιστορίας, Αθήνα

Βενιζέλος Σοφοκλής, Ιστορικό Αρχείο Μουσείου Μπενάκη, Κηφισιά

Κανελλόπουλος Αναστάσιος, Ιστορικό Αρχείο Ιδρύματος «Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής», Φιλοθέη

Κανελλόπουλος Κωνσταντίνος, Αρχείο Γενικού Επιτελείου Στρατού, Διεύθυνση Ιστορίας, Αθήνα

Κανελλόπουλος Παναγιώτης, Σύλλογος Φίλων Παναγιώτη Κανελλόπουλου, Αθήνα

Κατσαδήμας Ιωάννης, Αρχείο Γενικού Επιτελείου Στρατού, Διεύθυνση Ιστορίας, Αθήνα

Κιτριλάκης Στυλιανός, Αρχείο Γενικού Επιτελείου Στρατού, Διεύθυνση Ιστορίας, Αθήνα

Κορόζης Αθανάσιος, Αρχείο Γενικού Επιτελείου Στρατού, Διεύθυνση Ιστορίας, Αθήνα

Παναγιωτάκος Χαρίλαος, Αρχείο Γενικού Επιτελείου Στρατού, Διεύθυνση Ιστορίας, Αθήνα

Παπανδρέου Γεώργιος, Ίδρυμα «Γεωργίου Παπανδρέου», Αθήνα

Πλαστήρας Νικόλαος, Ιστορικό Αρχείο Μουσείου Μπενάκη, Κηφισιά

Στανωτάς Γεώργιος, Ιδιωτική συλλογή, Αθήνα

Τζανακάκης Εμμανουήλ, Αρχείο Γενικού Επιτελείου Στρατού, Διεύθυνση

Ιστορίας, Αθήνα

Τσαλδάρης Κωνσταντίνος, Ιστορικό Αρχείο Ιδρύματος «Κωνσταντίνος Γ.

Καραμανλής», Φιλοθέη

Τσουδερός Εμμανουήλ, Γεννάδιος Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Τσουδερός Εμμανουήλ, Γενικά Αρχεία Κράτους, Ψυχικό

Τσουδερός Εμμανουήλ, Ιστορικό Αρχείο Μουσείου Μπενάκη, Κηφισιά

II. Δημοσιευμένες

Στην ελληνική

Γενικό Επιτελείο Στρατού, Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, *Αρχεία Εθνικής Αντίστασης*, τ. 1-16

Δελτίον των κατά τα έτη 1940-1946 εκδοθέντων νόμων, διαταγμάτων και ερμηνευτικών διαταγών στρατολογικής φύσεως, τ. ΙΓ', Υπουργείο Στρατιωτικών/ΓΕΣ, Μάρτιος 1948

Κανελλόπουλος Παναγιώτης, *Ημερολόγιο Κατοχής 31 Μαρτίου 1942 – 4 Ιανουαρίου 1945*, Εστία, Αθήνα 2003

Τσουδερός Ι. Εμμανουήλ, *Ιστορικό Αρχείο 1941 – 1944*, τ. Α' - Στ', Φυτράκης, Αθήνα 1990

Χρονολόγιο Γεγονότων 1940- 1944, Από τα έγγραφα του βρετανικού Υπουργείου εξωτερικών Foreign Office 371, Μαρία Σπηλιωτοπούλου – Προκόπης Παπαστράτης (συντ.) Ακαδημία Αθηνών 2002

Χρονολόγιο Γεγονότων 1940- 1944, Από τα έγγραφα αμερικανικών υπηρεσιών, Σωτήρης Ριζάς (συντ.), Ακαδημία Αθηνών 2004

Ξενόγλωσσες

Foreign Relations of the United States, 1861-1958/1960

Papers of Sumner Welles, Greece, Franklin D. Roosevelt Library

Εφημερίδες

Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, 1944-1946

B. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Στην ελληνική

Αβέρωφ-Τοσίτσα Ευάγγελος, *Φωτιά και Τσεκούρι, Ελλάς 1946-49 και τα προηγούμενα*, Εστία, Αθήνα 1996

Αγγελόπουλος Άγγελος, *Από την κατοχή στον Εμφύλιο. Η μεγάλη ευθύνη των Συμμάχων*, Παρουσία, Αθήνα 1994

Βασιλάς Ευθύμιος, *Μικροί ηρωισμοί-Μεγάλες αθλιότητες*, χ.ε., Αθήνα 1966.

Γασπαρινάτος Σπύρος, *Απελευθέρωση Δεκεμβριανά Βάρκιζα*, τ. Α΄, Β΄, Σιδέρης, Αθήνα 1998

Γεροζήσης Τριαντάφυλλος, *Το σώμα των Ελλήνων αξιωματικών και η θέση του στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία, 1821- 1975*, Δωδώνη, Αθήνα - Γιάννενα 1996

Ζαφειρόπουλος Δημήτριος, *Ο αντισυμμοριακός αγών*, Αυτοέκδοση, Αθήνα 1956

Καραγιάννης Γεώργιος, *Το δράμα της Ελλάδος, 1940-1952*, χ.ε., χ.χ.

Κανελλόπουλος Παναγιώτης, *Ιστορικά Δοκίμια*, Ρόδης, Αθήνα 1979

- *Τα χρόνια του Μεγάλου Πολέμου, 1939-1944*, χ.ε.,

Αθήνα 1964

Κατσικόστας Δημήτρης, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941-1944. Οργάνωση, πολεμικές αποστολές και κινήματα στη Μέση Ανατολή*, Αλφειός, Αθήνα 2015

Κατσώτας Πανσανίας, *Η δεκαετία 1940 -1950*, χ.ε., Αθήνα 1981

Κώνστας Παναγιώτης, *Αι πολεμικάί, πολιτικάί και διπλωματικάί αναμνήσεις της δεκαετίας 1940-1950*, χ.ε., Αθήνα 1995

Λιναρδάτος Σπύρος, *Από τον Εμφύλιο στη χούντα*, τ. Α΄, Παπαζήσης, Αθήνα 1977

Μαθιόπουλος Βάσος, *Η συμμετοχή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, Ακαδημία Αθηνών 1998

Μανέτας Ιωάννης, *Μαχόμενη Ελλάς*, τ. Β΄, χ.ε., Αθήνα 1980

- *Ιερός Λόχος (1942-1945)*, χ.ε, Αθήνα 1977.

Μαργαρίτης Γιώργος, *Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου 1946-1949*, τ. Α΄, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2000

Παπακοσμάς Βίκτωρ, *Ο στρατός στην πολιτική ζωή της Ελλάδος*, Εστία, Αθήνα 1981

Παπανδρέου Γεώργιος, *Η απελευθέρωσις της Ελλάδος*, Ελληνική Εκδοτική Εταιρεία, Αθήνα 1948

Πεντζόπουλος Θ., *Τραγική Πορεία, 1941-1950*, χ.ε., Αθήνα 1953

Πριόβολος Γιάννης, *Μόνιμοι Αξιωματικοί στον ΕΛΑΣ. Οικειοθελώς ή εξ Ανάγκης*, Αλφειός, Αθήνα 2009

Πυρομάγλου Κομνηνός, *Ο Δούρειος Ίππος. Η εθνική και πολιτική κρίση κατά την Κατοχή*, Δωδώνη, Αθήνα 1978

Ριζάς Σωτήρης, *Το Αμερικανικό Γραφείο Στρατηγικών Υπηρεσιών στην κατεχόμενη Ελλάδα, 1943-1944*, Ακαδημία Αθηνών 2012

Σταύρου Νικόλαος, *Συμμαχική πολιτική και στρατιωτικές επεμβάσεις*, Παπαζήσης, Αθήνα χ.η.

Σπαής Λεωνίδα, *Πενήντα Χρόνια Στρατιώτης*, Προμηθεύς, Αθήνα 1970

Σφήκας Θανάσης, *Οι Άγγλοι Εργατικοί και ο εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα*, Φιλίστωρ, Αθήνα 1997

Τσακαλώτος Θρασύβουλος, *Η μάχη των ολίγων*, χ.ε., Αθήνα 1970.

- *Σαράντα χρόνια στρατιώτης της Ελλάδας*, Ακρόπολις, Αθήνα 1960

Τσάτσος Θεμιστοκλής, *Αι παραμοναί της απελευθέρωσης*, Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 1949

Τσιγγούνης Αλέξανδρος, *Η μεταπολεμική ΙΙ Μεραρχία Αθηνών*, Μαυρίδης, Αθήνα 1966

Φλάισερ Χάγκεν, *Στέμμα και Σβάστικα, Η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης 1941-1945*, τ. Γ', Παπαζήσης, Αθήνα, χ.η.

Φωτόπουλος Χρήστος, *1828 – 1998 Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων*, τ. Γ', 7^ο ΕΓ/ΓΕΣ, Αθήνα 1998

Χαραλάμπης Δημήτρης, *Στρατός και πολιτική εξουσία, Η δομή της εξουσίας στην μετεμφυλιακή Ελλάδα*, Εξάντας, Αθήνα 1985

Ξενόγλωσση

Chickering R et al, (επιμ.), *A World at Total War: Global Conflict and the Politics of Destruction, 1937-1947*, New York 2005

Dear I. C. B. and Foot M. R. D., *The Oxford Companion to the Second World War*, Oxford, 1995

Gibbs N. H., *Grand Strategy*, vols.1-6, London 1956-1976

Hinsley F. H., *British Intelligence in the Second World War: Its Influence on Strategy and Operations*, vols. 1-3, London 1979-88

Howard M., *The Continental Commitment: the Dilemma of British Defence Policy in the Era of the Two World Wars*, London 1972

Hull I V, *Absolute Destruction: Military Culture and the Practices of War in Imperial Germany*, New York 2005

Leeper Reginald, *When Greek meets Greek*, Ghatto & Windus, London 1950

Lord Wilson, *Eight years overseas, 1939-1947*, Hutchinson & CO LTD, London 1951

Papastratis Prokopis, *British Policy towards Greece during second World War, 1941-1944*, Cambridge University Press, London 1984

Xydis Stephen, *Greece and the great powers, 1944-1947. Prelude to the Truman doctrine*, Institute of Balkan Studies, Thessaloniki 1963

Wittner Lawrence, *American intervention in Greece, 1943-1949*, Columbia University Press 1982

Woodhouse Christopher Montague, *The apple of Discord*, Hutchinson & CO, London χ.η.

Woodward L, *British Foreign Policy in the Second World War, 5 vols.*, London 1970-1976

Iatrides John (επιμ.), *Ambassador Mac Veagh Reports: Greece 1933-1947*, Princeton University Press, New Jersey 1980

Kousoulas George, *Revolution and Defeat. The story of the Greek Communist Party*, Oxford University Press, London 1965

Συλλογικά έργα

Από την Αντίσταση στον Εμφύλιο Πόλεμο, Κ. Αναγνώστης (επιμ.), Νέα Σύνορα, Αθήνα 1982

Δικτατορία-Κατοχή-Αντίσταση. Πρακτικά Α' Διεθνούς Συνεδρίου Σύγχρονης Ιστορίας, Χ. Φλάισερ-Ν. Σβορώνος (επιμ.), Μορφωτικό Ινστιτούτο ΑΤΕ, Αθήνα 1989

Η Ελλάδα στη Δεκαετία 1940-1950. Ένα έθνος σε κρίση, Μαργαρίτα Δρίτσα - Αιμιλία Λυκιαρδοπούλου (μεταφ.), Θεμέλιο, Αθήνα 1984

Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αι. τ. Γ 1, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2007

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΣΤ', Εκδοτική Αθηνών 2000

Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003

Dimitrios A. Katsikostas

The reconstruction of the Greek Army from the liberation until the start of the Civil War, October 1944- September 1946

SUMMARY

Just a few days before the arrival of the Germans in Athens, the escape of the King and the government of the country was accompanied by Armed Forces assembly decision in the Middle East. Choosing based Egypt, the attempt was connected from the beginning with the pre-war political and corporatist

recriminations, as with the controversy over the constitutional issue. Initially, the rivalry of monarchists with Venizelists and then the urban area to the Left Party, on the one hand, did not allow meaningful contribution to allied effort, on the other, was the first in the order parameter influenced the postwar reorganization of the Army.

Crucial for the recovery of the Army after the liberation was the attitude of the officers during the Occupation. The third parameter identified the conditions that were established by the political role of the resistance organizations, the attempts of the occupying government Ralli influence internal developments in establishing the Security Battalions and British involvement in military and political affairs in Greece and the Middle East.

The duration of the postdoctoral research spans three years, from 2013 to 2016 under the supervision of Professor Evanthis Hatzivassiliou. With original axes parameters reported, investigated, almost exclusively, through unpublished sources, the first postwar attempts constituent National Army with the establishment of National Guard, the impact on the reorganization of the destruction of national consensus in December 1944, the gradual replacement since the National Guard with regular army units and the British contribution to the constitution.

The study follows thematically and timed my doctoral dissertation on "The Greek Army in exile from 1941 to 1944. Organization, establishment, war missions and coups in the Middle East ", which was supported successfully in October 2011. It is part of it and this in the context of more general interest to investigate the relationship of Army policy and hence with society in the 20th century. Unpublished and above all been investigated Archives of the Army History Directorate, were the main research field, which extended with my visit to the British Ministry of Foreign Affairs and the Ministry of War, as and on private archives and collections.

The first strategic plan of the Army reorganization conducted in Egypt by the Hellenic Army General Staff in cooperation with the General Headquarters Middle East and the British headquarters section was established in Greece. According to the plan established in complete privacy Military Administration of Attica. After releasing one hand the climate prevailing anarchy fear the spread of reprisals between citizens, on the other hand the possibility to

prevail EAM to a de facto broad areas of the country, dominated the minds of the representatives of the bourgeoisie. After the Battle of Athens, the Ministry of War was forced to engage in internal security, set up for this reason the National Guard and finally to conduct operations against the internal enemy, permanently in fear of an external attack on the northern border of the country. The progressively increasing insecurity created by these conditions, strengthen the monolithic in the army, as the communist danger now was a reality.

The discussions and processes for post-war constitution of the Army of the countries that fought against the Axis, had begun to Allied Conference in Tehran, where the allied obligations to Greece had undertaken to implement the UK. The Greek-British agreement provided for the establishment of the Army in accordance with British standards organization, determining the ceiling of 100,000 men, of whom 6,775 would be officers. According to estimates, the comparatively small army could guarantee internal security and hence mounting the pre-war political system, but not and ensuring the territorial integrity of the country, if it was attacked by superior military into northern neighbors. Core of the regular Army reconstruction was the 3rd Greek Mountain Brigade, called 'Rimini'.

Since the beginning of 1945 began the gradual organization of classification centers and training of recruits soldiers. After repatriation in early 1946 from Egypt the Greek Training Centre for Training Army, the Centre for Education and the Greek Centre Training Mediterranean on February 13, 1945, the General Staff proceeded to merge at the origin of the general Education Center of Athens.

The first two years after the liberation, political instability has allowed not only the revival of pre-war military establishment and the creation of conditions to be promoted in the political life regulator. Being the most reliable and stable institutional interlocutor with the Americans understood the social reality, the difficulty of the bourgeoisie of expression and the need to rely on state repression, taking the lead in the authoritarian mechanism.

This work is grounded at the basis, the investigation files that have not been exploited to date, is the draft of the ongoing monograph. The limited literature (almost non-existent in terms of major research component) is not a special

obstacle as the archival wealth cover adequately the subject, offering the possibility to open a fruitful dialogue after its publication.